

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ЛЦЕЙ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ)
ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Збірник наукових праць за матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Житомир, 7 червня 2023 року)

Житомир,
ТОВ «Видавничий дім "Бук-Друк"»
2023

*Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою
Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у
Житомирській області (протокол № 2 від 12.06.2023 р.)*

Рецензенти:

- Мирончук Н. М. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Житомирського державного університету імені Івана Франка;
- Ткачук І. М. – заступник директора Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у Житомирській області;
- Нагаєвська І. О. – кандидат психологічних наук, методист Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у Житомирській області

I-65 Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в сучасних умовах : проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. праць : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 07 червня 2023 р.). / за ред. І. Д. Сахневич. Житомир : ТОВ «Видавничий дім "Бук-Друк"», 2023. 195 с.

Збірник наукових праць вміщує результати теоретичних пошуків та експериментальних досліджень науковців, аспірантів, методистів навчально-методичних кабінетів (центрів) професійної (професійно-технічної) освіти України, педагогічних працівників з актуальних питань впровадження інклюзії у сучасний освітній процес. Представлено наступні аспекти досліджуваної проблеми: концептуальні аспекти інклюзивної освіти; особливості організації інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти; використання інноваційних педагогічних технологій в умовах інклюзивного навчання; дистанційна освіта; соціально-психологічний супровід осіб з особливими освітніми потребами в закладах професійної (професійно-технічної) освіти; професійна освіта та зайнятість осіб з особливими освітніми потребами.

Адресовано широкому загалу освітян, науковцям, викладачам, аспірантам, студентам вищих навчальних закладів.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	7
Тепенчак Т. М. Філософське обґрунтування історичної необхідності ефективного впровадження інклюзивної освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти	7
Тарнавська Н. П. Сприяння інклюзії: розширення можливостей здобувачів освіти з інвалідністю через заклади професійної (професійно-технічної) освіти	15
Котлова Л. О., Долінчук І. О. Професійна та психологічна готовність педагога до навчання дітей, які мають особливі освітні потреби	20
Вознюк О. В. Педагогіка усвідомлених сновидінь як потужний навчальний ресурс закладів професійної (професійно-технічної) освіти	25
Мирончук Н. М. Виклики навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах дистанційної організації освітнього процесу	34
Басюк Н. А. Роль інклюзивного освітнього середовища закладу професійної освіти у формуванні емоційного інтелекту здобувачів з особливими освітніми потребами ...	38
Гордійчук А. В. Інклюзивна освіта у світовій практиці	43
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТИ	51
Бєлова Н. О. Професійна підготовка здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, що мають порушення інтелектуального розвитку: з досвіду ЗП(ПТ)О Донецької області	51
Сахневич І. Д. Технологія кооперативного навчання в інклюзивному просторі	59
Двоєносова Л. В. Дистанційне навчання: нетикет для осіб з особливими освітніми потребами	69

Жидецька О. О. Використання інноваційних педагогічних технологій в умовах інклюзивного навчання в Житомирському професійному ліцеї Житомирської обласної ради	75
Балейко В. В. Використання інноваційних педагогічних технологій в умовах інклюзивного навчання у Міжрегіональному центрі професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців м. Кривого Рогу Дніпропетровської області	81
Лисиця Т. В. Використання дистанційних освітніх платформ для навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами	89
Кулинич О. А. Інклюзивна професійна освіта: проблеми, досвід, перспективи	94
Моргун О. В. Загальні та спеціальні методи роботи із здобувачами освіти в інклюзивних групах	102
Мельник Н. М., Забужанська Г. В. Деякі аспекти впровадження інклюзії в закладах освіти	109
Шевчук М. М. Використання сучасних форм та методів інклюзивного навчання на уроках хімії та біології	114
Крикуненко Л. М. Організація інтерактивного навчання в освітньому процесі	116
Власюк М. Л. Особливості викладання української мови та літератури для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами	121
Гримач О. М. Професійна освіта та зайнятість осіб з особливими освітніми потребам	125
Карабенкова І. П. Роль асистента майстра виробничого навчання у роботі зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами	129
Слюсар Л. В. Бібліотека як відкритий простір для соціалізації користувачів з особливими потребами	133
 РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	
Лапа О. В. Підготовка практичних психологів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до роботи з	140

особами з особливими освітніми потребами	140
Нагасвська І. О. Розвиток асертивної поведінки здобувачів освіти із особливими освітніми потребами в ЗП(ПТ)О – важливий компонент їх успішної соціалізації ...	145
Гаврилова Г. А. Соціальний супровід щодо правової підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, які мають статус дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа в закладах професійної (професійно-технічної) освіти	153
Гадомська І. О. Психологічний супровід освітнього процесу	165
Гнатишина Л. В. Інноваційні техніки роботи з дітьми з особливими освітніми потребами	171
Ляхова Т. В., Коваленко Л. М. Соціально-психологічний супровід осіб з особливими потребами в закладах професійної (професійно-технічної освіти)	177
Калінчук А. Б. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами	186

сильні сторони, працюючи над тими сферами, які потребують додаткової підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аргіропоулос Д., Тарнавська Н. Інклюзивна педагогіка : навчальний посібник для науково-педагогічних працівників, студентів закладів вищої освіти. Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2020. 248 с.

2. Аргіропоулос Дімітрис. Роль інтеграції у сфері інклюзивної освіти (досвід Італії). *Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання: зб. матер. Всеукр. науково-метод. конференції, присвяченої 97-річчю зі дня народження В. Сухомлинського, 29-30.09.2015* / уклад. О. Ем. Жосан. Кіровоград : Ексклюзив-систем, 2015. 468 с., С. 23-30.

3. Гаяш О.В. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням : методичні рекомендації / Укладач О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2014. 108 с. URL :https://drive.google.com/file/d/0BxTQRyhVjdHIXzITZHd3QUkyU3c/view?fbclid=IwAR1YPYpPjvELDuhKBL2F2-Vlj8hOzS_0jRlnOAFKMcD9UFhWkNhXjtAv2UІнтернет (дата звернення 20.03.2023)

4. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практичний посібник / Інклюзивна освіта. Посібник для батьків: посібник / Укладачем матеріалу є неурядова організація «Проживання в громаді» (м. Манітоба, Канада). Київ : Паливода А.В., 2012. 120 с.

5. Школа Барбіани. Лист до шкільної вчительки: Науково-популярне видання / за заг. ред. Дімітрис Аргіропоулос, Наталія Тарнавська, Житомир : «НОВОград» 2021. 174 с.

Котлова Людмила Олександрівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри психології,
логопедії та інклюзивної освіти;

Долінчук Ірина Олегівна
*асистент кафедри психології,
логопедії та інклюзивної освіти
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(Україна, м. Житомир)*

ПРОФЕСІЙНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

Сучасний етап розвитку системи спеціальної освіти зумовлює необхідність перегляду та змін як процесу навчання дітей із особливими освітніми потребами, і ставлення до них загалом. Успішність побудови та реалізації різних форм інтеграції залежить від безлічі умов та факторів, одним з яких виступає готовність суспільства прийняти, з одного боку, нові форми роботи, з другого боку, нову категорію дітей.

При цьому прийняття інтеграції суспільством і кожною людиною окремо вимагає проведення тривалої цілеспрямованої роботи, яка повинна охоплювати всіх учасників освітнього процесу. Основним принципом, з цього погляду, має стати переконаність у тому, що для людей з ООП необхідно створювати умови, що сприяють розкриттю їх можливостей, та подальшому включенню до суспільного життя.

На нашу думку, у педагогів слід формувати адекватне ставлення до появи у колективі особливої дитини, необхідно навчити розкривати потенційні можливості навчання дітей, дати можливість показати та довести, що такі діти можуть в умовах професійно-організованої підтримки досягти рівня розвитку більшості своїх однолітків [1].

У зв'язку з цим є необхідним вивчення психологічної готовності педагогів-психологів до професійної діяльності з дітьми, які мають ООП, що дозволить виявити проблеми підготовки фахівців, пов'язані із переходом до інклюзивної освіти, а також визначити можливі шляхи їх вирішення.

Професійно-психологічна готовність педагогів-психологів до роботи в умовах інклюзивної освіти складається,

на наш погляд, із трьох взаємопов'язаних блоків: когнітивного, мотиваційного та науково-методичного. Перший блок включає наявність знань про особливості психофізичного розвитку різних категорій дітей з обмеженими можливостями здоров'я, другий – наявність стійкої мотивації до роботи, і навіть толерантне ставлення до цих дітей, і третій блок представлений професійними вміннями використання прийомів та методів корекційно-розвивальної роботи з дітьми з ООП [2].

З метою виявлення психологічної готовності до роботи в умовах інклюзивної освіти, а також визначення кола завдань, спрямованих на формування професійної готовності майбутніх педагогів-психологів до роботи у таких умовах нами було розроблено анкету для проведення констатуючого експерименту. У ході дослідницької роботи було опитано 56 студентів 4 курсу.

Подані в анкеті питання були об'єднані у такі проблемні галузі: ставлення майбутніх психологів до процесу інтеграції; необхідність проведення спеціальної роботи з формування навичок взаємодії осіб з ООП та осіб з нормальним психофізичним розвитком, у яких формах та за яких умовах найефективніше проводити дану роботу; оцінка власної готовності до роботи в умовах інклюзивного навчання. В результаті проведеного анкетування було виявлено такі особливості. Більшість опитаних (72 %) позитивно ставляться до ідеї інтегрованого навчання, вказуючи на те, що воно сприяє соціалізації дітей з ООП. Проте водночас є відповіді які відображають негативне ставлення до інтеграції (14 %). Так, деякі респонденти зазначають, що таким дітям потрібен особливий догляд, і, більше того, вони мають бути ізольовані від однолітків. Рівно стільком ж опитаним (14 %) важко висловити своє ставлення до інтеграції, що може бути обумовлено відсутністю досвіду спілкування з дітьми з ООП.

Поряд із цим 100 % опитаних вказують на необхідність проведення спеціальної роботи, спрямованої на формування навичок взаємодії осіб ООП та людей із нормальним психофізичним розвитком. Більшість респондентів відзначають, що формами проведення даної роботи можуть виступати організація позанавчальної чи дозвільної діяльності дітей з

обмеженими можливостями здоров'я та дітей з нормальним розвитком, проведення психологічних тренінгів та семінарів на тему «Толерантне ставлення до осіб з особливостями розвитку».

Як умова успішності організації практики інклюзивної освіти більшість опитаних виділяють: наявність спеціальних освітніх програм для навчання дітей з ООП, знання спеціалістами особливостей їх розвитку, досвід взаємодії з ними, а також проведення спеціальної роботи з підготовки товариства та спеціалістів до роботи з такими дітьми. Серед психологічних умов студенти наголошують на необхідності проведення спеціально організованої роботи з формування у суспільстві толерантного ставлення до осіб з ООП.

Щодо готовності майбутніх спеціалістів до роботи в умовах інклюзивної освіти можна відзначити наступне: свою готовність до цієї роботи відзначили лише 9,4 % опитаних студентів, що виражалося у бажанні допомогти цим дітям, прагненні спробувати нові форми роботи; 24 % опитаних відзначили свою неготовність до такої роботи, обґрунтувавши це відсутністю досвіду роботи з дітьми з ООП, браком знань про їх особливості та стійким небажанням взаємодіяти з цією категорією учнів; більшість студентів (66,5 %) важко визначити свою готовність до роботи в умовах інтегрованого навчання в даний час, що, на наш погляд, також свідчить про неготовність до роботи за умов інклюзивної освіти. Однак, слід зазначити, що багато респонденти наголошують на своєму бажанні допомогти таким дітям, але відчують страх перед подібною роботою через брак знань про особливості розвитку осіб з ООП.

Таким чином, на основі отриманих результатів ми можемо зробити висновок, що майбутні педагоги-психологи виявляються психологічно не готові до роботи в умовах інклюзивної освіти за всіма трьома блоками. По-перше, всі респонденти вказують на відсутність необхідних знань про особливості розвитку дітей з обмеженими можливостями здоров'я. По-друге, більшість респондентів відзначають свою неготовність до роботи в умовах інтеграції через відсутність інтересу, страх перед новою формою роботи та високої відповідальності перед дітьми та їхніми батьками. І, по-третє, у всіх респондентів виявляється несформованим уміння науково-

методичного блоку, що обумовлено недостатнім обсягом знання дітей з особливостями у розвитку, і навіть відсутністю досвіду взаємодії із нею.

Виходячи з якісно-кількісної оцінки отриманих результатів, ми визначили основні напрямки роботи з підготовки майбутніх педагогів-психологів до роботи в умовах інклюзивної освіти. По-перше, необхідно сформувати у студентів систему теоретичних уявлень про особливості психофізичного розвитку дітей з ООП, що може здійснюватися у межах вивчення дисциплін «Спеціальна психологія», «Клінічна психологія» та «Спеціальна педагогіка». По-друге, необхідне проведення спеціальної психолого-педагогічної роботи, що полягає у формуванні інтересу та стійкої мотивації до роботи в умовах інтегрованого навчання, що може проходити через психологічні тренінги та семінари на тему «Толерантність: єдність у різноманітті». По-третє, потрібно формувати у майбутніх фахівців навички професійної діяльності у роботі з дітьми з ООП, що можливо здійснювати за допомогою спільних заходів та виїзних занять на базі спеціальних (корекційних) шкіл, інтернатів, ГО та дитячих будинків за участю студентів та дітей з ООП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гладуш В.А., Тимошко Г.М. Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія. Ніжин : Видавець Лисенко М.М., 2023. 192 с.
2. Гладуш В., Шилонова В., Кляйн В. Підготовка працівників спеціальної освіти в Словаччині та в Україні : порівняльний аналіз. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2020. Вип. 16. С. 48-60.